

70-річчя академіка НАН України С.В. КОМІСАРЕНКА

Сергій Васильович Комісаренко народився 9 липня 1943 р. в Уфі. Вищу освіту здобув на лікувальному факультеті Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця, який закінчив із відзнакою у 1966 р., водночас був студентом вечірнього відділення механіко-математичного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Навчався в аспірантурі Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна АН УРСР, а з 1969 р. працює в цьому Інституті, пройшовши шлях від молодшого наукового співробітника до директора.

С.В. Комісаренко — засновник молекулярної імунології в Україні. Основні напрями його наукової діяльності пов'язані з імунохімічними дослідженнями антигенної структури білків і пептидів. Він першим у колишньому СРСР розпочав вивчення імунохімічної структури пептидів і білків, впровадив методи імуноензиматичних досліджень і

проточну цитофлуориметрію та одним із перших застосував гібридомну техніку одержання моноклональних антитіл.

У відділі молекулярної імунології Інституту біохімії Сергієм Васильовичем разом із учнями проведено імунохімічний аналіз фібрин(оген)у та продуктів його деградації і виявлено раніше невідомі сайти, які беруть участь у полімеризації фібрину. Це дало змогу запропонувати сучасні діагностичні методи кількісного аналізу розчинного фібрину, фібриногену та D-D-димеру для моніторингу стану системи зсідання крові й небезпеки тромбоутворення, а також терапевтичні агенти для запобігання тромбоутворенню на основі каліксаренів і рекомбінантних одноланцюгових антитіл. Досліджено роль нікотинових ацетилхолінових рецепторів (nAChR) в імунній системі, вперше знайдено nAChR на В-лімфоцитах і мітохондріях тварин. Отримано низку рекомбінантних антигенів, зокрема антигени мікобактерій туберкульозу людини і великої рогатої худоби, окремі субодиниці дифтерійного токсину та рекомбінантні антитіла проти цих антигенів. На основі одержаних результатів розроблено сучасні діагностичні методи для аналізу туберкульозу й дифтерії. Створено бібліотеку рекомбінантних одноланцюгових антитіл людини потужністю 10 мільярдів специфічностей.

З ініціативи та під керівництвом С.В. Комісаренка було проведено унікальне дослідження імунітету людей, які працювали на Чорнобильській АЕС після аварії. За допомогою найсучасніших методів уже наприкінці 1986 р. вперше було доведено (всупереч

тогочасній офіційній позиції), що низькі дози радіації значною мірою пригнічують систему природного імунітету, зокрема, знижують кількість і активність природних клітин-кілерів, які відповідають за протипухлинний та протівірусний імунітет людини. Саме Сергій Васильович ввів у обіг термін «чорнобильський СНІД».

Роботи С.В. Комісаренка мають велике науково-прикладне значення. Так, за імунохімічне дослідження білків молока йому було присуджено Державну премію УРСР (1979). Під керівництвом Сергія Васильовича вивчено біологічну дію фосфорорганічних комплексонів — бісфосфонатів і виявлено протипухлинну та імуномодуляційну активність метиленбісфосфонової кислоти, на основі якої розроблено лікарський препарат «Мебіфон». Він успішно пройшов клінічні випробування, виробляється на фармоб'єднанні «ФАРМАК» і одержав широке впровадження в онкологічних клініках. Є всі підстави вважати, що препарат стане чи не найефективнішим вітчизняним лікарським засобом проти пухлин передміхурової залози у чоловіків і грудних залоз у жінок, а також метастазів пухлин у кісткову систему. С.В. Комісаренко запропонував також новий препарат «Мебівід» на основі бісфосфонатів і похідних вітаміну D, призначений передусім для лікування остеопорозу. Крім того, Сергій Васильович є ініціатором і співавтором технології отримання високоочищених і вірусобезпечних антигемофілічних препаратів з крові людини.

Значну увагу С.В. Комісаренко приділяє проблемам зменшення біоагроз в Україні. Він організував серію міжнародних конференцій і семінарів з проблем біобезпеки і біозахисту, з 2005 р. очолює делегацію України на зустрічах експертів держав — учасниць Конвенції із заборони біологічної і токсинної зброї. Фактично він є головним вітчизняним експертом з питань біобезпеки.

Крім короткострокових закордонних наукових відряджень, С.В. Комісаренко працював в Інституті Пастера в Парижі (1974–1975) і Протираковому центрі Слоана — Кет-

терінга в Нью-Йорку (1981). Йому належить ідея встановлення від імені АН УРСР пам'ятника І.І. Мечникову в Інституті Пастера в 1986 р.

У 1990 р. Верховна Рада України обрала С.В. Комісаренка заступником Голови Ради Міністрів. На цій посаді та на посаді заступника Прем'єр-міністра України з гуманітарних питань він працював по квітень 1992 р. Брав активну участь у розробленні перших законів незалежної України з гуманітарних питань, зокрема законів про освіту, національні меншини, свободу совісті, пресу і засоби масової інформації, пенсії; ініціював прийняття закону про боротьбу зі СНІДом, організував і очолив урядову комісію з боротьби зі СНІДом, заснував відповідний Державний комітет. Сергій Васильович був головою низки урядових комітетів та комісій: з відзначення трагедії в Бабиному Яру (1990–1991), з проведення Конгресу українців (1991–1992), з гуманітарної допомоги (1992), урядової протиепідемічної комісії та ін.

У травні 1992 р. С.В. Комісаренка було призначено першим послом України у Великій Британії, а в 1995 р. — і в Ірландії за сумісництвом. На цій посаді він максимально сприяв розвитку двосторонніх україно-британських відносин; ініціював вступ України до директорату Європейського банку реконструкції та розвитку (1993), до Міжнародної морської організації (1995), ІНМАРСАТу й інших міжнародних структур, які розташовані в Британії; в 1995 р. організував безкоштовне передання Україні британської антарктичної станції «Фарадей» (нині «Академік Вернадський»); заснував у Лондоні благодійний фонд допомоги чорнобильцям (1993) та Британо-українську торговельну палату (1997). Сергій Васильович успішно лобював підтримку делегацією Великої Британії прийняття України до Ради Європи, ратифікацію британським парламентом Угоди про співробітництво між Україною та Європейським Союзом тощо.

Після завершення дипломатичної роботи у квітні 1998 р. академіка С.В. Комісаренка було знов обрано директором Інституту біо-

хімії ім. О.В. Палладіна НАН України, а у квітні 2004 р. — членом Президії та академіком-секретарем Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України.

С.В. Комісаренко веде напружену й різнобічну науково-організаційну і педагогічну діяльність. Він керував міжвідомчою програмою з імунології «Механізми імуностимуляції» (1978–1986), був організатором Республіканських шкіл з молекулярної імунології, читав курс лекцій з імунохімії в Київському держуніверситеті (1976–1984) та з молекулярної імунології — в Київському відділенні МФТІ (1983–1990), а нині очолює відділення «Біотехнологія» кафедри біохімії КНУ імені Тараса Шевченка. Сергій Васильович — головний редактор «Українського біохімічного журналу» та журналу «Біотехнологія» (з 2013 — «Biotechnologia Acta»), входить до складу редколегій міжнародного журналу «Європа» (Польща) і журналу з імунофармакології (Італія). Він член Ради Міжнародного союзу біохіміків і молекулярних біологів (IUBMB), Федерації європейських біохімічних товариств (FEBS) та Міжнародного товариства імунофармакологів (ISIP), президент Українського біохімічного товариства, член Президії НАМН України, почесний член Польського біохімічного товариства, почесний доктор Кінгстонського та Північно-Лондонського університетів, почесний професор Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова та Інституту мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова НАМН України.

Багато сил С.В. Комісаренко віддає громадській діяльності. Його обрано першим

заступником голови Української ради миру (1999), президентом Українського інституту миру і демократії (2000) та ВГО інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» (2002), головою Наглядової ради Міжнародного фонду національної пам'яті України (2007), почесним членом і членом Ради директорів Британо-української торговельної палати, Указами Президента України (2007, 2009) Сергія Васильовича призначено головою Комісії з біобезпеки та біологічного захисту при Раді національної безпеки й оборони України.

Він автор понад 400 наукових праць, зокрема 8 монографій, понад 60 національних і міжнародних патентів та винаходів у галузі біохімії і молекулярної імунології, численних статей на теми української політики й культури. Серед його учнів 5 докторів і 24 кандидати наук.

За плідну й невтомну наукову і науково-організаційну діяльність Сергія Васильовича нагороджено орденами князя Ярослава Мудрого V ст. (2005), «За заслуги» III (1996) і II ст. (1998), Почесною грамотою Верховної Ради України (2003), орденом КНР «Дружба» (2012). С.В. Комісаренко — лауреат Державної премії УРСР (1979) та премій НАН України ім. О.В. Палладіна (2003), ім. І.І. Мечникова (2011); має почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2008).

Колектив Інституту, наукова громадськість, колеги й учні від щирого серця вітають Сергія Васильовича з ювілеєм і бажають йому міцного здоров'я, щастя, наснаги і довгих років життя для нових наукових звершень.